

Богдан Ярошевський.

Володимир ГНАТЮК (/taxonomy/term/3917)

Посмертна згадка.

Богдан Ярошевський невідомий ширшим кругам нашої суспільности, але заслугує в повні на те, щоби вони пізнали його. Бажаю, щоб отсі стрічки хоч трохи причинили ся до того.

Уроджений на російськiм Подiлю в зубожiлій шляхотськiй родинi польськiй, вихований по польськи, обертав ся серед польськiх кругiв, але бачив добре довкола себе українське море мужицьке, знав його житє, його iсторiю i симпатизував iз ним, маючи все перед очима, що його предки зачисляли себе колись (XVII ст.) до українськiй народности та бороли ся в її рядах за свою державну самостiйність. Читаючи багато, наткнув ся на лiтературу про хлопоманськiй рух на Українi, простудював її, а прибувши до Киiва, познайомив ся особисто з бувшим провiдником того руху Волод. Антоновичем i за його прикладом почав формувати ся на свiдомого Українця, хоч поки що не зривав формально з польськoю нацiональнiстю. Та такий перехошовий стан не мiг довго тягнути ся. Українськiй рух зростає чим раз сильнiйше та викликує чим раз бiльшi конфлiкти мiж Українцями й Поляками, вправдi на разi лише в Галичинi, але нацiональнi вiдносини галицькi не могли лишити ся без впливу на позакордонну територiю обох противникiв. В 1901 р. дiйшло до заворушень українськiх студентiв у Львовi i до їх сецесiї з унiверситету. Ся справа викликала остаточно перелiм у Б. Ярошевськiм, вiн виступив формально з польськiх кружокiв, в яких працював, та вступив до українськiх. Як член польськoго народу вiн не мiг погодити ся з тим, щоби та нацiя, що сама утискана на свiй бiльшiй етнографiчнiй просторi, могла утискати другу нацiю, українську, на тiм теренi, де її вiльнiйше дихати. Вiн обурював ся на саму думку, що Поляки можуть у Галичинi не допускати Українцiв до повноi нацiонально-полiтичноi рiвноправности, бажають удержати їх на становищи нацiональнiх парiїв та використовувати тiльки для свiйого зросту. Вiн вiрив, що Українцi, як многомiльоновий нарiд, який прокинув ся до нового житя, не дасть себе придушити й поховати, лиш розвинеть ся на велику й сильну нацiю, тому здержуванє його розвою не тiльки не принесе Полякам користи, про яку вони думають, але навпаки, наробить їм багато шкоди, бо позбавить їх симпатiї Українцiв, яка не може їм знов так бути байдужна, бо моглаб стати їм нераз у пригодi при будучих полiтичних комбiнацiях. Пiддержуванє Поляками наших москвофiлiв уважав також за велику похибку, яка колись на них самих пiмстить ся. Був переконаний, що москвофiльство без польськoї (та російськoї) пiдмоги при зростаючiй нацiональнiй свiдомостi українськoго народу засуджене на близьку смерть, тому пiдпиране його короткозоре та позбавлене дальшоi мети з полiтичного, i деправуюче з етичного становища.

Перехiд Б. Ярошевськoго до українства, як бачимо, був спонуканий чисто iдеалiстичними причинами. I тим цiннiйший вiн для нас, бо вказує, що i в нашої пролетарськiй нацiї витворюєть ся якась внутрiшня сила, що починає притягати до себе тих, якi виховували ся не-Українцями. А се значить далеко бiльше, як перехiд Українцiв до Полякiв або Москалiв, викликуваний переважно причинами матерiальної натури. Сей перехiд не став одначе на перешкодi Б. Ярошевськoму удержувати й на далi приязнi зносини з тими одиницями зпосеред Полякiв, що вiдносили ся прихильно до українськoго народу. А на сiй точцi був вiн дуже дразливий й обережний та не входив у знайомства з особами, яких не знав докладно.

Б. Ярошевськiй уродив ся у грудни 1870 р., помер дня 30 падолиста 1914 р., прожив отже 44 роки лише без кiльканацяти днiв. Батько його Ромуальд, був приватним офiцiялiстом i служив по дворах рiжних панiв переважно на Подiлю (росiйськiм). Перед вiйною жив iще при свiйм молодшiм синi Миколi, що служив бухгалтером в однiм бесарабськiм панськiм маєтку. Крім сих, мав Ромуальд iще двох синiв, з яких один виємигрував до Америки, а другий згинув молодим наслiдком нещасливого припадку, спустившись до криницi щось поправляти, де його удушили отруйнi гази. Жiнка Ромуальда умерла також уже давнiйше. Молодий Богдан учив ся в Камiнцi подiльськiм, у тiй самiй гiмназiї, де вчили ся також А. Свидницький та С. Руданськiй. По причинi незаможности батька, який не мiг удержувати дiтей в далекiм мiстi, не вдало ся Богданови скiнчити гiмназiї; вiн поперестав на пятiй класi i якийсь час силкував ся, ще вчити приватно та здавати, але й сей плян розбив ся; вiн мусiв заробляти сам на своє житє, тому став писарем у панськiм маєтку, потiм бухгалтером, а коли се йому надокучило, став гувернером i вчив панськiх дiтей, при чiм виявив немалi педагогiчнi здiбности; його ученики згадували все про нього з великою прихильнiстю. Опiсля перекинув ся вiн на публiциста i на тiм становищи полишив ся, аж доки не змогла його недуга.

Довший час проживав він гувернером у польської родини Ск..., з якою заприятелював, і яка опісля стала йому в пригоді в часі недуги. В сій родині була стара, вісімдесятилітня бабка, яка знала і особисто і з оповідань дуже багато польських панських родів та любила про них Богданови часто оповідати. Ті оповідання спам'ятував він і переказував так майстерно, що я почувши їх, заохочував його списати їх і видати. Він годився з моєю гадкою і укладав собі навіть плян писання, але через хворобу не виконав його. А шкода, бо оповідання ті були дуже живі, цікаві, повні темпераменту і нагадували оповідання з минулого побуту Ореста Левицького та Володимира Леонтовича, які читаються так залюбки.

У сєй родини знайшов Богдан також дуже гарну бібліотеку, яку простудіював докладно за час свого побуту, та через те розширив значно круг свого знання. Коли потім переїхав до Києва, користувався великими місцевими бібліотеками, а надто ходив пильно на всякі виклади, улаштовані професорами університету та політехніки, на яких читано систематичні курси різних дисциплін. Таким способом доповнив він свою освіту, якої не міг пройти звичайною дорогою, набув собі багато знання особливо в історії, історії літератури та суспільних науках.

Діяльність Б. Ярошевського, що ділиться на політичну і публіцистичну, почала ся в 90-их роках минулого століття, припала отже на часи найбільшої реакції в Росії. Розуміється, що політична діяльність публічно не могла об'являти ся і мусіла обмежувати ся на тайні кружки (зразу польські) в яких знаходила Богданова енергія все симпатію і зрозуміння. Перейшовши до українства, Богдан пристав до українських тайних кружків, а коли стала змога по японській війні, також до явних організацій, в яких брав усе живу участь. Про сю політичну діяльність Б. Ярошевського, яка при російських відносинах не може виказати ся позитивними і видними для всіх результатами оповідають певно ті його товариші, що разом із ним працювали. Я зазначу лише, що і про се кружкове життя знав він так само цікаво оповідати, як і про панське, тому жаль, що довголітня хвороба не дозволила йому списати своїх споминів, які були би лишили ся цінною пам'яткою по небізику для молодшої генерації.

До публіцистики мав Б. Ярошевський немалий хист і на сїм поли міг би був певно далеко більше зробити, ніж зробив, колиб не та лиха доля, йому все входила в дорогу. Склало ся так, що коли він міг писати, бо був іще здоровий, то не мав де, бо тоді не було ще в Росії української преси, колиж вона з'явилася, він не довго потім захорував і не міг писати, хоч як рука свербіла. Наведу хоч один такий характеристичний приклад. У різдвянім числі "*Ради*" з 1913 р. появилася невеличка стаття М. Меленевського на економічну тему. Автор її причисляв себе одначе до соціал-демократичної партії і се вистало, щоб у найближшій числі партійного органа, "*Дзвона*" (1914) в окремії статі, написаній членом редакції, не лише вилаяно М. Меленевського, закинуто йому партійну зраду і перехід до "буржуїв", але відкривано його псевдоніми. Б. Ярошевський страшно обурив ся таким поступком і постановив реагувати на сю статтю, освітлюючи справу не лише з партійного, але й етичного становища. Він брав ся кілька разів писати, але по написаню кількох стрічок горячка підносила ся і писання треба було покидати. Через те не тільки сєй, але й багато інших задуманих статей не довело ся йому написати тим більше, що в публіцистиці треба все писати за свіжа, інакше воно за давнюєть ся і тратить свій інтерес.

Б. Ярошевський був із переконання соціалний демократ, тому не один здивуєть ся, почувши, що він одну з перших своїх праць друкував у краківськїм шляхотсько-консервативнім "*Czas-і*". Були се справоздання з київського археологічного з'їзду, що відбувався 1899 р., на яким Б. Ярошевський був присутний як гість і які просив його подавати тодішний член редакції "*Czasu*" А. Бопре. Поза тим писав Б. Ярошевський по польськи лише в партійних органах, як "*Przedświt*", "*Naprzód*", "*Krytyka*". А ще коли зорганізовано в Києві видавництво тижневника "*Przeгляд*", органу "Українців із польською культурою", який одначе проіснував дуже коротко: Б. Ярошевський, запрошений на секретаря редакції, взяв у нїм живу участь, помішуючи там деякі свої статі. По російськи писав Б. Ярошевський не багато і то лише інформаційні статі в "*Кіев. Откликах*" та ще одній-двох інших часописах. По українськи писав у "*Добрій Новині*" (першій, бо в 1913 р. почала виходити друга газетка під тою самою назвою), яку сам зорянізував, видавав і був її головним співробітником, у "*Землі і Волі*", "*Громадськїм Голосі*", "*Новій Громаді*", "*Літ. Науков. Вістнику*" і "*Раді*", в якій редакції засідав аж до часу захорования і виїзду до Закопаного. Крім полемічних, інформаційних і політичних статей пробував писати також вірші. Окремою книжечкою (відбиткою) видав "Бунт у селі Білашівці", в якій у формі оповідання порушив пекуче і доси не поладжене аграрне питанє. Остатнім мабуть його писанєм була невеличка стаття, писана в ліжку, по кілька стрічок денно, призначена до ювілейного збірника в честь Н. Франка, в якій він подавав свої вражіння з викладів, що мав І. Франко на вакаційних курсах, уряджених 1904 р. у Львові. Сєй статі не довело ся вже небізику побачити, бо хоч збірник скінчено друкувати, то він не встиг вийти через війну, що так ненадійно вибухла.

Переважну частину статей друкував Б. Ярошевський під псевдонімами або й анонімно. Один із його псевдонімів був С. Загородний. Не маючи тепер під рукою ні одної його статі, не можу подати їх огляду та характеристики. Скажу тільки загально, що у всіх них пробиваєть ся жива, палка вдача Б. Ярошевського, ідеалістичність світогляду, глибока щирість та сильне переконанє про справедливність обстоюваної справи, делікатність, але й рішучість у поборюваню політичного противника, повна безінтересовність. Стиль визначаєть ся популярним викладом, але нераз носить значну дозу саркастичности. Мова жива, подільська, нагадує інших письменників, що походили з Поділя.

Я познайомився особисто з Б. Ярошевським 1904 р. в часі висших ваканційних курсів, улажених головню для закордонної молодіжи з метою, познайомити її з українознавством, а в першій мірі з українською історією та літературою. Б. Ярошевський приїхав був до Львова десь на початку того року, щоби відбутн банкову практику, по чім бажав старати ся про посаду при якомусь банку, аби тим способом забезпечити жінку, з якою пару років перед тим пібрав ся. Почувши про ваканційні курси, він записав ся на них, а що я був секретарем комітету, що уладжував курси, і видавав на на них карти вступу, тож він зголосив ся до мене. При сій нагоді ми розбалакали ся про ріжні справи і хоч опісля ми не стояли в близших зносінах, то кілька разів був Б. Ярошевський у Львові, заходив усе до мене до канцелярії Наук. Тов. ім. Шевченка, щоби поговорити то про спільних знайомих та про деякі справи. Мало се місце особливо в остатних роках його життя, коли він приневолений хоробою мусів усе на зиму виїздити до Закопаного, та і туди і назад старав ся проїздити через Львів.

Б. Ярошевський хорував на звичайну пролетарську хоробу, туберкульозу. Перші признаки її показали ся у нього десь коло 1907 р. Коли дізнав ся про те його приятель Ск..., в якого він учив давнійше діти, а котрий сам хорував і умер на туберкульозу, звернув йому увагу на потребу її лічення та наставав, аби приймив від нього підмогу в формі довготермінової позички (се робив умисно, аби не дістав відмови) на виїзд до якоїсь санаторії. Б. Ярошевський, як звичайно початкові хорі, думав, що в його хоробі нема ніякої небезпеки та що вона перейде сама собою, тому відкинув пропозицію приятеля. Тимчасом хороба розвивала ся чим раз сильнійше і в 1910 р. дійшла вже до такого степеня, що не давала хорому працювати. Тепер приймив він жертвовану йому давнійше поміч від приятеля, почав лічити ся, але хороби не можна вже було здержати і щорічний побут у Закопанім підчас зими хоч дещо зміцняв його, то не міг уже поставити на ноги, не вважаючи на щирі заходи його лікаря д-ра Едмунда Бжезінського¹. Та коли попередними роками міг бодай виходити по трохи і верандувати, то в остатнім році коли приїхав до Закопаного б. Х. 1913, як ляг до ліжка, то не встав із нього аж на кілька день перед поворотом до дому при кінци червня, 1914 р. Звичайний порядок дневний складав ся у нього тоді з міряня горячки бодай 5 разів на день, яка не уступала ввесь час, на заживанню пірамідону для її хвилевого зменшення та інших ліків, і на легкій лектурі, яка його не зворушувала і не дразнила. А проте не тратив надії і все думав, що ще зможе подужати. Коли рознесла ся звістка про новий лік проти туберкульозу², що винайшов берлінський лікар д-р Фрідман, і ним почали робити проби два лікарі в Закопанім, він забажав, щоби йому вприснули його, на що й згодив ся д-р Бжезінський, хоч особисто відносив ся скептично до нового винаходу. І мав рацію, бо нині новий лік пішов уже на склад, як багато інших його попередників, і добре, що для Б. Ярошевського пройшов він безслідно, хоч у деяких випадках бувало инакше. Туберкуліни-ж Коха, яку застосовують нераз із добрим вислідом, не можна було йому вприскувати задля безнастанного горячкова, а при вприскуванню потрібний стан безгорячковий.

В 1918 р. дістав я від виділу Наукового Тов. ім. Шевченка по причині недуги довшу відпустку для поратованя здоровля і на літо виїхав до Криворівні та Жаб'я, а на зиму мав виїхати за порадою лікаря до Закопаного. При кінци вересня приїхав я з Жаб'я до Львова і тут дізнав ся, що Б. Ярошевський є у Львові в переїзді до Закопаного, але лежить хорий у "Народ. Гостинници". Заки вепів я його відвідати, він із остатком син виїхав до Перемишля, до примістив свою доньку в ліцею, а опісля до Закопаного. Я написав до нього туди по потрібні мені інформації, а діставши відповідь, виїхав до Закопаного, куди прибув 17. жовтня і замешкав в однім пансіонаті з Богданом та пробув там до 30. марта, 1914 р. Тут проводили ми довгі зимові вечери на спільнім читанню та безконечних дискусіях, в яких усе пробивала ся горяча матура Богданова. Ми укладали разом ріжні далекоюсяглі пляни і проекти, які ніколи не мали здійснити ся, бо для їх виконаня не було в нас ні сил, ні засобів, але не маючи ніяких розривок, ми тішили ся бодай ними, переносючи себе в часи, коли вони будуть сповнені. При таких дискусіях забували ми і про хоробу і повні оптимізму мріяли про далеку красшу будуччину нашого народа, непрочуваючи тоді, яке лихо вскорі їй загрозить.

Остатний раз бачив ся я з Б. Ярошевським дня 29. червня, 1914 р. у Львові. Він виїхав із Закопаного без ніякого поліпшення у стані здоровля, поступив до Перемишля, забрав доньку, що якраз скінчила першу клясу в українськім ліцею, і разом із нею приїхав на зїзд соколів і січій, якому приглядав ся і який зробив на нього приємне та сильне вражінє. Виглядав дуже зле, а до того ще журился, де він сам опинить ся на літо та що зробить із донькою по ваканціях. Він бажав дуже, щоб вона виховувала ся в перемиськім інституті та виросла на свідому Українку (її мати Полька, тож при матери виховала би ся по польськи), але його засоби матеріяльні від липня так зменшили ся, що він не був у силі платити за неї по ваканціях в інституті. Старав ся виробити для неї яку стипендію, але чи вийшло що з тих заходів, не знаю. Остатнє письмо, яке я дістав від нього в липни, була картка, в якій доносив, що через літо буде в Славуті, куди закликав і мене. Війна перервала дальшу нашу переписку, а коли Москалі заняли 8. грудня Криворівню, довідав ся я в кілька день пізнійше від одного російського офіцера Поляка, що Б. Ярошевський помер та похований в Київі. Так відійшов із ним у вічність знов один із тих робітників, що задумували бути орлами, широко розпускати крила і високо летіти, але падали немов підскубані та розбивали ся так, як їх думки, мрії і надії...

Та видно — така їх доля, якої не можна було обминути.

Криворівня, 1. V. 1915.

¹ Д-р Е. Бжезінський, Поляк, родом із Київщини, по матурі записав ся на віденський університет, познайомив ся з М. Драгомановом і першими галицькими соціалістами, видалений з Австрії, студіював далі у Швайцарії, по чім, як і М. Драгоманів, перейшов на службу до Болгарії, де був військовим лікарем. Діставши дозвіл вернути до Австрії, осів

мабуть 1901 р. в Закопанім, де займаєть ся лікарською практикою. Говорить добре по українськи і все симпатизував із україн. рухом.

² Ми назвали його черепахівкою від того, що його приготовлювано на черепахах.

[Діло]

29.05.1915

До теми

Записувати на папері - краще запам'ятати (</node/104297>)

Палац пам'яті помагає й початківцям (</node/104157>)

Як наш мозок стирає спогади (</node/92252>)

Ми помічаємо більше звуків, ніж думали (</node/91322>)

Дурніший через телевизор? (</node/88865>)

Як працює цілеспрямоване забування (</node/87914>)